

МОНІТОРИНГ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО НАПРЯМУ ПРОФІЛАКТИКИ ВІЛ/СНІДУ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

MONITORING OF SOCIO-PEDAGOGICAL DIRECTION OF HIV / AIDS PREVENTION IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE

У статті досліджено соціально-педагогічний напрям роботи з профілактики ВІЛ/СНІДУ, а саме: виявлено нормативно-правову базу та пріоритетні підходи щодо організації цієї діяльності в закладах вищої освіти України; проаналізовано складники превентивного навчання в галузі профілактики ВІЛ/СНІДУ та методи моніторингу з виявлення ефективності впровадження освітніх проєктів із профілактики ВІЛ/СНІДУ у закладах освіти України. Показано, що соціально-педагогічна робота з профілактики ВІЛ/СНІДУ у закладах вищої освіти України побудована з урахуванням необхідності всебічного розвитку особистості того, хто навчається. Вона включає інформування в сфері ВІЛ/СНІДУ, оволодіння знань, оволодіння вміннями безпечної сексуальної поведінки; сексуальне виховання, розвиток і практичне застосування набутих знань і умінь (ключових компетенцій) тощо. Важливим етапом профілактичної роботи щодо запобігання епідемії ВІЛ/СНІДУ в закладах освіти України є організація моніторингу з виявлення ефективності цієї діяльності та відповідного коригування навчальних програм. Для адекватного оцінювання досягнень учнів і студентів щодо опанування ними знань, навичок з безпечної життєдіяльності та профілактики ВІЛ/СНІДУ необхідними є: чіткі і зрозумілі вимоги до навчальних результатів; можливість легко досягти і перевищити ці результати; можливість показати свої досягнення різними способами; стимулювання учнів апробувати моделі поведінки без ризику та ін. Оціночні інструменти (засоби) моніторингу повинні мати як об'єктивний, так і суб'єктивний характер залежно від їх побудови і цілі. Об'єктивним зазвичай є повторне тестування. Оціночні інструменти (засоби) повинні асоціюватися з вирішенням певних завдань у процесі навчання. Доведено, що використання декількох оціночних способів дає зазвичай більш об'єктивне уявлення про успіхи студентів (учнів) і рівень їх досягнень по відношенню до очікуваних результатів.

Ключові слова: соціально-педагогічний напрям профілактики ВІЛ/СНІДУ, соціальна

робота, соціальна профілактика, соціально-педагогічна діяльність у закладах освіти.

The article explored the socio-pedagogical direction of HIV/AIDS, namely identified regulatory framework and priority approaches to the organization of this activity in higher education institutions of Ukraine; Components of preventive training in HIV/AIDS prevention and monitoring techniques to identify the effectiveness of the implementation of educational projects and HIV/AIDS in educational institutions of Ukraine. It is shown that the socio-pedagogical work on HIV/AIDS prevention in higher education institutions of Ukraine is built taking into account the need for comprehensive development of the personality of the learner. It includes information on HIV/AIDS, knowledge acquisition, mastery of safe sexual behavior; sexual education, development and practical application of acquired knowledge and skills (core competencies) and so on. An important stage of preventive work to prevent the HIV/AIDS epidemic in educational institutions of Ukraine is the organization of monitoring to identify the effectiveness of this activity and the appropriate adjustment of curricula. In order to adequately assess the achievements of pupils and students in acquiring their knowledge, skills in safe living and HIV/AIDS prevention, the following are necessary: clear and understandable requirements for educational outcomes; the ability to easily achieve and exceed these results; the opportunity to show their achievements in different ways; encouraging students to try risk-free behaviors, etc. Evaluation tools (means) of monitoring can be both objective and subjective, depending on their construction and purpose. Re-testing is usually objective. Assessment tools (tools) should be associated with solving certain tasks in the learning process. It is proved that the use of several assessment methods usually gives a more objective idea of the success of students (pupils) and the level of their achievements in relation to the expected results.

Key words: social and pedagogical direction of HIV/AIDS prevention, social work, social prevention, social and pedagogical activity in educational institutions.

УДК 37.013.42.376.58
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2021.28.4>

Мальцева О.В.

д.філос.н.,
доцент кафедри соціології та соціальної роботи
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

Ситуація з ВІЛ/СНІД уже протягом декількох десятиріч створює надзвичайну загрозу здоров'ю людей у глобальному масштабі. За даними ВООЗ Україна належить до регіону країн Східної Європи та Східної Азії з високим рівнем поширення ВІЛ-інфекції. Останніми роками ця проблема помітно загострюється в Україні через складні обставини – бойові дії на сході країни, критичну гуманітарну ситуацію, велику кількість вимушених переселенців із Донецької, Луганської областей, які лишаються найбільш ураженими епідемією. У зонах проведення бойових дій повсюдно в світі спо-

стерігається погіршення показників захворювання на ВІЛ/СНІД. Оцінки МОЗ України свідчать про факти поширення інфекції серед військовослужбовців МО/Нацгвардії/МВС. Завдяки методам епідеміологічного та статистичного аналізу, даним епідкарт та соціологічних опитувань ще у червні – жовтні 2016 р. було встановлено значне збільшення уражених. 5% військовослужбовців за результатами тесту на ВІЛ/СНІД тоді виявилися позитивними. Тільки на початок 2016 р. Центральним санітарно-епідеміологічним управлінням МО України у зоні АТО було зареєстровано 15 нових випад-

ків ВІЛ/СНІДу [1, с. 456–457]. За даними головного військового шпиталю м. Києва 10% військовослужбовців є носіями ВІЛ. Основний шлях зараження на сході України – безвідповідальна сексуальна поведінка, незахищений секс з жінками, що живуть у селах та містах поруч із військовими позиціями, звернення до секс-послуг. Особливо небезпечною є ситуація у містах дислокації військовослужбовців, де вони мають безпосередній контакт з місцевим населенням, відвідують дозвільно-розважальні заклади, громадські заходи, навчаються у вищих навчальних закладах тощо.

Отже, постає нагальне питання про організацію широкої кампанії з профілактики ВІЛ/СНІДУ серед населення України. На відміну від профілактики інших захворювань, що традиційно є прерогативою медицини, попередити ВІЛ-інфекцію не можна за допомогою вакцини (через відсутність такої) або інших медичних засобів. Головним напрямом профілактики ВІЛ/СНІДУ стає соціально-педагогічна діяльність із формування безпечних патернів сексуальної поведінки, відповідального ставлення до власного здоров'я. Молодь є найбільш уразливою соціально-демографічною групою щодо інфікування на ВІЛ. Відповідно, на соціальних працівників покладається завдання зі зміни небезпечних проявів у поведінці молодих людей, що є надзвичайно нетривіальним завданням, розв'язати яке можна об'єднавши зусилля науковців і соціально-педагогічних практиків. Центрами соціально-педагогічної профілактики ВІЛ/СНІДУ в цьому контексті мають стати вищі навчальні заклади України, у яких можливо забезпечити виконання цієї умови.

Проблеми профілактики ВІЛ/СНІДУ доволі широко представлено у наукових працях зарубіжних та вітчизняних вчених. Варто виокремити різні аспекти досліджень у цьому напрямку. Соціальні проблеми, що їх викликає ВІЛ/СНІД, дослідили Г. Онищенко, Е. Холостова, Г. Сидоренко та інші. Роль сімейного виховання у запобіганні інфікування на ВІЛ відзначали І. Кон, В. Сатир, О. Харчевата та ін. СНІД як загрозу репродуктивного здоров'я молоді вивчали Г. Ганьге, Э. Канепая-Ванага, Р. Упеніекс та інші. Розробкою первинної профілактики ВІЛ/СНІД і ризикованої поведінки у дітей і підлітків старшого віку займалися Н. Сирота, А. Ялтонська, Е. Ридалевська, С. Яцишин, А. Мікляєва, Н. Кудрявцева та інші. Діяльність ресурсних центрів із методичного забезпечення соціальної роботи з профілактики ВІЛ/СНІДУ в навчальних закладах України розглянули у своїх працях вітчизняні науковці О. Безпалько, Т. Семігіна Н. Заверико, І. Зверевий, Г. Радчук. Дослідники Т. Лях, Т. Цюман та К. Шендеровський проаналізували підходи до менеджменту ресурсних центрів, що

займаються профілактикою ВІЛ. Проте досі малодослідженими лишаються питання організації соціально-педагогічного напрямку профілактики ВІЛ/СНІДУ серед молоді у закладах вищої освіти України. Особливої уваги потребують методи виявлення ефективності соціальної роботи серед молоді щодо запобігання ураження на ВІЛ/СНІД.

Метою роботи є дослідження соціально-педагогічного напрямку роботи з профілактики ВІЛ/СНІД, а саме: виявлення нормативно-правової бази та пріоритетних підходів щодо організації цієї діяльності в закладах вищої освіти України; аналіз складників превентивного навчання в галузі профілактики ВІЛ/СНІДУ та методів моніторингу з виявлення ефективності впровадження освітніх проєктів із профілактики ВІЛ/СНІД у закладах освіти України.

Епідемія ВІЛ/СНІДУ, як будь-яке соціальне явище, що зачіпає інтереси багатьох верств населення, передбачає з боку держави створення регулятивного нормативно-правового механізму з метою попередження поширення цього захворювання, забезпечення умов для своєчасної діагностики, лікування та гарантування прав осіб, що живуть із ВІЛ/СНІД [2, с. 10]. Відповідно до Закону України «Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) та соціальний захист населення» (2010) (Стаття 2) виділяють основні принципи державної політики у сфері протидії поширенню хвороб, зумовлених ВІЛ [3, с. 11]. Державна політика у сфері протидії поширенню хвороб, зумовлених ВІЛ, реалізується шляхом організації виконання цього Закону, інших нормативно-правових актів України, а також шляхом розроблення, фінансового та матеріального забезпечення реалізації загальнодержавних та інших програм, що передбачають здійснення заходів з профілактики поширення ВІЛ-інфекції, інформаційно-роз'яснювальної роботи щодо принципів здорового та морального способу життя, духовних цінностей і відповідальної поведінки у сфері сексуальних стосунків, розроблення навчальних, просвітницьких та виховних програм з цих питань для середніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладів, здійснення спеціальної підготовки медичного персоналу, проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень, розвиток міжнародного співробітництва у цій сфері [3, с. 11].

Міністерство освіти і науки України розробило Методичні рекомендації щодо вдосконалення навчальних підручників та посібників навчальних планів і програм з питань профілактики ВІЛ/СНІДУ у професійно-технічних навчальних закладах України (Наказ від 16.07.2004 р. № 584). Перспективи подальшої діяльності держави у площині протидії епідемії представлено у Загальнодержавній цільовій

соціальної програмі з протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу на 2019–2023 роки. Ця концепція враховує основні положення «Політичної декларації з питань ВІЛ/СНІДу до 2030 р.» (Fast Track), прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН у червні 2016 р., яка передбачає впровадження низки заходів, що дозволяють охопити послугами з профілактики ВІЛ 90% осіб із ключових груп [4, с. 5; 5, с. 34–45].

Роль системи освіти у протидії епідемії ВІЛ-інфекції щорічно зростає. Саме система освіти виступає об'єднувачим центром взаємодії педагогів, медиків, соціальних працівників в профілактиці епідемії ВІЛ/СНІДу [6, с. 49–50]. У вирішенні цього завдання система освіти має перевагу перед іншими інститутами суспільства, оскільки саме організаціями освіти різних типів охоплено велику кількість підлітків і молоді [7, с. 5–9]. З цією метою в освітній сфері здійснюється планування профілактичної освіти, розробляються плани дій, що залучають учнів до інформаційно-просвітницької діяльності. В організаціях освіти визначено коло співробітників – профільних фахівців із превентивної освіти в галузі ВІЛ/СНІДу, що працюють на постійній основі. Адміністрація навчальних закладів повинна забезпечувати з числа існуючих співробітників, відповідальних за питання, які стосуються профілактики ВІЛ/СНІДу, про що має чітко позначатися в переліку їх службових обов'язків [8, с. 22–27].

Метою профілактичної роботи в закладах освіти щодо попередження ВІЛ/СНІДу є формування здорового способу життя та відповідальної поведінки дітей, підлітків та молоді. Ця мета досягається шляхом надання достовірної інформації, знань, формування адекватного ставлення, навичок і заохочення поведінки, що знижує ризик інфікування; надання соціальної допомоги, усунення стигматизації та дискримінації. Як наголошується в ряді методичних рекомендацій, розроблених міжнародними організаціями, інститути освіти повинні проводити профілактичну роботу у співпраці з медичними організаціями, ЗМІ, НУО тощо. Соціально-педагогічна робота з профілактики ВІЛ/СНІДу у закладах вищої освіти повинна спрямовуватися на формування в студентів не тільки психологічної компоненти уявлень про ВІЛ/СНІД, але й на придбання життєвих навичок повсякденної безпечної поведінки.

Розробка навчальних планів передбачає широкий підхід до формування навичок здорового способу життя, у тому числі й профілактику ВІЛ. Планування такої діяльності включає питання організації і методики проведення профілактичної роботи з учнями, взаємин з ВІЛ-позитивними учнями, студентами і колегами, формування корисних життєвих навичок; в навчальних планах і програмах підготовки перевага надається інтерактивним методам

навчання, їх постійному оновленню, залученню педагогічних кадрів різних категорій до підвищення кваліфікації та перепідготовки [9, с. 53–54]. Організуючи профілактичну роботу серед учнів, студентів і в соціумі, організації освіти повинні враховувати місцеві національно-регіональні умови: культуру, звичаї, традиції, менталітет населення [10, с. 13–24].

Вищі навчальні заклади, особливо ті, що готують педагогічні кадри, майбутніх соціальних працівників, можуть стати центрами не тільки підготовки висококласних фахівців з організації профілактики ВІЛ та СНІДу з числа студентів, але й провідними науковими центрами, які акумулюють теоретичні і практичні знахідки в даному напрямку досліджень. Саме тут повинні розроблятися і впроваджуватися інноваційні форми і методи профілактичної освіти дітей і дорослих. Вищі навчальні заклади будують усю роботу з профілактичної освіти на основі взаємодії із зацікавленими державними, неурядовими та міжнародними організаціями, батьківською громадськістю [11, с. 8–19].

На думку фахівців із соціальної роботи, профілактичне навчання з попередження ВІЛ/СНІДу має бути невіддільною частиною всього освітнього процесу і його необхідно будувати відповідно до основних принципів: науковості, взаємозв'язку, інтересу, безперервності, доступності, наочності, регіональності тощо. Головна умова ефективної профілактичної діяльності – орієнтація не тільки на учня (студента), але й на його сім'ю, а також значуще оточення за межами освітніх установ, у сфері довіри [12, с. 24–36].

У проведенні профілактичної роботи в групі здорових підлітків і молоді передбачається поєднання дидактичних та інтерактивних методів як у процесі предметного навчання, так і в умовах додаткової освіти та дозвілєвої діяльності. Велике значення для успішної профілактики мають стимуляція, заохочення, підтримка самостійної активності дітей і підлітків [13]. Ключовим моментом організації профілактики ВІЛ/СНІДу в освітній сфері є вибір змісту навчальної діяльності та дидактичних одиниць, тобто елементів змісту освіти. Змістовне ядро профілактичних програм складають такі дидактичні одиниці: *медико-біологічні, соціально-психологічні, соціальні.*

Одним із важливих структурних елементів програм профілактики ВІЛ/СНІДу є *моніторинг виконання організаціями освіти Декларації про відданість справі боротьби з ВІЛ/СНІД*, який дозволяє виявити ефективність цієї превентивної діяльності [14]. *Моніторингові програми передбачають:* систематичний збір даних щодо реалізації освітньої програми з ВІЛ/СНІД, відповідно до затверджених показників; надання щорічних звітів органами управління освітою та освітніх установ про

хід реалізації Державних і Національних програм з профілактики ВІЛ; проведення оцінки, в тому числі за участю міжнародних експертів і інституцій громадянського суспільства, програм для молоді та школярів, а також думки бенефіціаріїв; опитування, анкетування школярів і студентів, які включають як визначення рівня знань, так і практичні форми поведінки; оцінку процесу викладання – наявності і якості навчальних посібників і планів, оформлення кабінетів, знання і навички вчителів, викладачів; ступінь залученості учнів і студентів як суб'єтів профілактичних програм в заходи щодо попередження ВІЛ/СНІДу [14, с. 90–112].

Для адекватного оцінювання досягнень учнів і студентів щодо опанування ними знань, навичок з безпечної життєдіяльності та профілактики ВІЛ/СНІДу необхідними є: чіткі і зрозумілі вимоги до навчальних результатів; можливість легко досягти і перевищити ці результати; можливість показати свої досягнення різними способами; стимулювання учнів апробувати моделі поведінки без ризику; розвиток позитивної самооцінки, впевненості в своїх здібностях і можливостях; використання самооцінювання і взаємооцінювання як важливих елементів навчання; надання зворотного зв'язку учням/студентам і вчителів/викладачів. Академічна оцінка повинна бути позитивною або не ставитися взагалі. Для оцінки рівня сформованих знань, навичок і поведінки після профілактичного курсу навчання використовуються попереднє і повторне тестування. *Перевагами попереднього і повторного тестування є:* інформування студентів про те, що вони знають і чого не знають про предмет; визначення коригувань до початку курсу навчання. мотивація учнів до вивчення того, що їм невідомо; надання початкових даних для визначення змін у поведінці шляхом порівняння попереднього і повторного тестування; можливість модифікації занять з урахуванням підготовленості учнів, студентів; мотивація учнів, студентів до концентрації уваги на те, чого вони не знають [14, с. 90–112].

Моніторингові завдання зазвичай містять вправи, тести, контрольні запитальники і домашні завдання. Вони включають вправи, де необхідно зробити вибір, наприклад [15, с. 112–119]: множинний вибір; підбір підходящої пари; альтернативний вибір; вибір відповіді «вірно-невірно»; множинні відповіді; заповнення пропусків; шкала. ЮНІСЕФ (2001) пропонує ранжування питань або вимушений вибір: вимагає, щоб учень/студент ранжував або вибирав положення відповідно до привабливості або за якоюсь іншою пріоритетністю. Завданням може бути просте ранжування від високого до низького (наприклад, наскільки важливо, на вашу думку, мати вільну від нар-

котиків середу в школі/інституті?). У шкалі потрібно вибрати точку на шкалі, яка відповідає відповіді на питання. Учаснику може бути запропоновано відповісти «так» чи «ні» на запитання (двобальна шкала) або вказати ступінь згоди (п'ятибальна шкала).

Аннетт Вілтшир у посібнику «Для семінару з підготовки тренерів за Програмою тренерів» (Проект CARICOM HFLE, травень, 2000) представила формалізовані завдання для роботи з папером і олівцем. Завдання включають рейтингову систему соціальних навичок (SSRS) (за Грешемом і Елліотом), яка є однією з безлічі різних рейтингових шкал, що використовувалися для оцінки соціальних навичок учнів. Вона включає співпрацю, твердження, співпереживання і самоконтроль на основі самозвіту, а також за допомогою вчителів та батьків. Крім оцінки на основі вибору правильної відповіді, можлива письмова оцінка: думати і міркувати, аргументуючи, роблячи висновки або вирішуючи проблеми. Есе також корисні для оцінки достоїнств і чіткості письмових навичок комунікації. Це можуть бути короткі письмові відповіді подібні міні-есе, у яких учні відповідають на завдання, наприклад: «Одним або двома реченнями опишіть...» або «Коротко дайте відповідь на наступне...». Відповіді використовуються для оцінки розуміння учнями змісту і певною мірою дають уявлення про навички мислення і міркування [15, с. 112–119].

Також ЮНІСЕФ (2001) розглядає ефективність альтернативних методів моніторингової оцінки соціально-педагогічної діяльності з профілактики ВІЛ/СНІД. Письмові методи не завжди корисні в оцінці емоційної області, наприклад, почуттів, стосунків, переконань, цінностей або навичок, зокрема навичок відмови; прийняття рішень і вирішення проблем. Творчі підходи до оцінки навичок включають цілий ряд методів співпраці, наприклад, відгуки однолітків, групова оцінка демонстрації або рольової гри на основі ряду заздалегідь визначених критеріїв або проекти на рівні громади. У деяких випадках може бути доречна багатоаспектна система оцінки, яка складається з різноманітних методів оцінки, особливо для оцінки навичок, які найкраще сприймаються на основі демонстрації. Багатоаспектна оцінка може включати таке: виставки, лабораторні роботи, есе, журнали, тести з короткими відповідями, проекти, портфелі, інтерв'ю, доповіді, розробку концепції, систематичне спостереження, довгострокове дослідження, навички маніпуляції [15, с. 112–119].

Згідно з рекомендаціями Вермонтського інституту природничих наук, математики та технології (ЮНІСЕФ (2001)) допустимі деякі альтернативні методи оцінки складних освітніх результатів, які розкривають

знання, відносини і навички. Під час проведення моніторингу можуть використовуватися різні оціночні інструменти (засоби) для оцінювання досягнень профілактики ВІЛ/СНІДу. До основних оціночних інструментів належать: тести, анкетні завдання (вибір правильних або неправильних відповідей): «так/ні/не знаю», «вірно/невірно»; «згоден/частково/не згоден»; доповнення пропозицій; установка відповідності; *спостереження*, що надають інформацію щодо умінь, позицій і намірів, проте вимагає більше часу; *інтерв'ю* (відповіді на питання в структурованому або неструктурованому форматі); *дебати*; *керовані дискусії*; *захист протилежних думок*; *презентації*, *проекти*: *теоретичні* (науково-дослідні роботи; дослідження); *практичні* (випуск наочної агітації; розробка фото- і відеопрезентацій; рольові ігри; сценічні вистави; КВК, виступи агітбригад тощо); *портфоліо* (збірник творчих робіт учня або студента за певний період часу); *само оцінювання*; *оцінювання однолітками*; *творчі методи* (створення плакатів у вигляді символів або піктограм; тематичних колажів, коміксів або альбомів, виготовлених з ілюстрованих журналів; карток із тестами або ситуаціями для інтерактивних ігор; пам'яток з пройденої теми; написання есе, віршів, пісень, сценаріїв гри або вистави за тематикою заняття; *оцінювання ефективності навчання* (тестування за спеціальними анкетами, що дозволяє оцінити рівень знань, умінь, психологічних установок і намірів; оцінка змін за процедурою «До» і «Після»; проведення оцінки незалежними експертами; комп'ютерна обробка результатів) [15, с. 112–119].

Соціально-педагогічна робота з профілактики ВІЛ/СНІДу у закладах вищої освіти України побудована з урахуванням необхідності всебічного розвитку особистості того, хто навчається. Вона включає інформування в області ВІЛ/СНІДу, освоєння знань, оволодіння вміннями практичної безпечної сексуальної поведінки; сексуальне виховання, розвиток і практичне застосування набутих знань і умінь (ключові компетенції) щодо. Важливим етапом профілактичної роботи щодо поширення ВІЛ/СНІДу в закладах освіти України є організація моніторингу з виявлення ефективності даної діяльності та відповідного коригування навчальних програм. Оціночні інструменти (засоби) можуть мати як об'єктивний, так і суб'єктивний характер залежно від їх побудови і цілі. Об'єктивним зазвичай є повторне тестування. Оціночні інструменти (засоби) повинні асоціюватися з досягненням певних завдань у процесі навчання. Використання в поєднанні декількох оціночних способів дає зазвичай більш об'єктивне уявлення про успіхи студентів (учнів) і рівень їх досягнень по відношенню до очікуваних

результатів. У подальшому слід враховувати, що для проведення моніторингу ефективності соціально-педагогічного напрямку профілактики ВІЛ/СНІДу у закладах освіти в масштабах країни можуть бути також встановлені такі базові індикатори: кількість розроблених і затверджених навчальних програм з профілактики ВІЛ/СНІД/ІПСШ та наркоманії для включення їх в навчальні програми шкіл, установ початкової професійної, середньої професійної та вищої професійної освіти; обсяг фінансових коштів з державного бюджету, що витрачається на боротьбу з ВІЛ/СНІД щодо зниження уразливості молоді в навчальних закладах; відсоток навчальних закладів, які проводять тематичні розділи з профілактики ВІЛ-інфекції та наркоманії; відсоток молодих людей, охоплених інформаційно-освітніми тематичними розділами з профілактики ВІЛ та наркоманії в навчальних закладах. Розгляду цього аспекту соціально-педагогічного напрямку профілактики ВІЛ/СНІД будуть присвячені подальші дослідження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Головка В.С. Захворюваність на ВІЛ/СНІД серед військослужбовців у зоні АТО як індикатор епідеміологічної ситуації в Україні. *Актуальні питання теоретичної та клінічної медицини*: збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених; м. Суми, 20-21 квітня 2017 р. Суми : СумДУ, 2017. С. 456–457.
2. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1994. № 27. ст. 218.
3. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) та соціальний захист населення». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2011. № 30. ст. 274.
4. Report on the Global HIV/AIDS Epidemic. June 2015. UNAIDS: Geneva. 119 p.
5. EuroHIV. 2010, op. cit., Table 13. UNAIDS: Geneva. 325 p.
6. Заверико Н. В. Роль ресурсного центра в развитии информационного поля неправительственных организаций социальной сферы. *Практическая психология и социальная работа*. 2002. № 6. С. 49-50.
7. Профілактика ВІЧ / СПИДа среди молодежи: опыт реализации проекта / Н.М. Балакирева, Р.Я. Левин, Т.И. Сосидка. Київ : Украинский институт социальных исследований, 2006. 129 с.
8. Социальная работа в Украине: учеб. пособие / [И.Д. Зверева, А.В. Беспалько, А.И. Янкович]; Под ред. И.Д. Зверевой, Г.М. Лактионовой. Москва : Мир, 2004. 233 с.
9. Цюман Т.П. Тернопольський ресурсний центр. *Практическая психология и социальная работа*. 2012. № 6. С. 53–54.
10. Внедрение высокоэффективных методов: принятие активных мер для подавления эпидемии СПИДа к 2030 году. Женева : Объединенная программа ООН по ВІЧ / СПИДу, 2015. 134 с.

11. Необходимость в моделировании ресурсов, требуемых для борьбы с ВИЧ-инфекцией. Женева : Объединенная программа ООН по ВИЧ/СПИДу. 2014. 224 с.

12. Посібник з методики мультидисциплінарного ведення випадку. Організація «Лікарі світу» – США». Київ, 2007. 36 с.

13. Активні методи просвітницької діяльності у профілактиці ВІЛ/СНІД та ризикованої поведінки: Посібник для спеціалістів приймальників-розподільників, притулків та колоній для неповнолітніх / За заг. ред. Р.Г. Вайноле, Т.Л. Лях ; Авт. упор. :

Безпалько О.В., Зимівець Н.В., Захарченко І.В. та ін. Київ, 2007. 181 с.

14. Мониторинг образовательных программ по профилактике ВИЧ/СПИД: Пособие для подготовки тренеров, работающих со специалистами системы образования и волонтерами. Алматы, 2015. С. 90–112.

15. Инструменты оценки эффективности образовательных программ по профилактике ВИЧ/СПИД / Пособие для подготовки тренеров, работающих со специалистами системы образования и волонтерами. Алматы, 2015. С. 112–119.